

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

PROPRIETATEA RURALĂ ÎN ROMÂNIA, RESPECTIV ÎN SATELE COMUNEI CEPARI, JUDEȚUL ARGEȘ, DIN EVUL MEDIU PÂNĂ ÎN AJUNUL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

OCTAVIAN C. DEJAN*

În istoria societății feudale românești obștea țărănească ocupă o poziție aparte, deoarece a fost elementul de seamă a apariției primelor forme de stăpânire de tip feudal, constituind o premiză a formării claselor sociale în feudalism, respectiv a stăpânilor de pământ și a țăranilor dependenți. Obștea țărănească este o unitate economică având o lege precisă de stăpânire asupra pământului, sistem care îmbina forma colectivă cu cea individuală. Aceasta a apărut într-o perioadă anterioară apariției stăpânirii feudale și a statului, având un drept de autoconducere. Unitatea administrativă a obștii se vedește în faptul că ea avea răspundere față de domnie, pentru plata birului, avea dreptul la judecată în pârele legate de pământ și avea responsabilitate juridică în identificarea și prinderea infractorilor. În epoca feudală, în decursul secolelor, obștea țărănească a suferit schimbări însemnate care au afectat structura și organismul ei de funcționare, în special datorită stratificării din interior și a sistemului de acordare a daniilor domnești de pământ, care au condus la dezagregarea obștii, însă în secolele XV-XVIII sistemul feudal românesc nu a distrus obștea, care era încă puternică. Înrobirea obștii s-a datorat schimbărilor importante din viața economică a țărilor române, care au început cu înstrăinarea bunurilor din obște. Caracteristica dominantă a structurii obștii țărănești este stăpânirea în devălmășie, adică în comun a unei moșii de către locuitorii unui sat, sau cătun, ori o familie, moșia fiind constituită din pășuni, păduri, bălți, terenuri nedeștelenite, ape curgătoare, bunuri rezervate numai țăranilor din obște. Pământul arabil se lucra pe loturi individuale ale familiilor și putea fi moștenit în familie.

În secolele XIV-XVIII satul românesc se compunea din următoarele părți: vatra satului, unde erau grupate casele țăranilor; câmpul de cultură, care se compunea din loturile individuale ale țăranilor, denumite delnițe; bunuri comune în hotarul satului cum ar fi: fânețe, izlazuri, păduri, ape, munți de pășunat oile, care erau folosite pe baza dreptului indiviz.

Din hrisoavele acelor vremuri vedem modul în care s-au format clasele fundamentale din feudalism a stăpânitorilor de pământ și a țăranilor, modul cum s-a

* București.

destrămat obștea țărănească, fiind vândute delnițe din sat unor străini din afara obștii, încălcându-se sistemul de stăpânire în devălmășie, într-un cuvânt cauzele care au dus la destrămarea obștii țărănești. Stăpânii de pământ, respectiv stăpânii de sate, pot fi cuprinși în trei categorii: boieri, slugi ale domnului și persoane fără titluri. În documentul din anul 1505, în care este atestată în mod indirect comuna Cepari, domnul țării conferă preacinstului vlastelin al domniei mele, jupânului Badea din Șuici cu fiii săi¹ 14 sate și munți¹. În acele vremuri în Țara Românească echivalentul baronilor erau vlastelinii, care ocupau funcții importante, ca de exemplu mare-vornic, ori ban. Ei erau mari feudali și reprezentau o forță politică și militară în stat. Noțiunile de boier și dregător erau distincte, boierul era stăpânul unei moșii, sau al mai multor moșii, având obligația să presteze slujba militară, pentru satele pe care le stăpânea, pe când dregătorul era un slujbaș domnesc, denumită „slugă domnească”, care putea să fie „os boieresc”, cneaz, țăran, sau chiar rob, șef sau uneori subaltern într-o slujbă dată de domnitor. În Țara Românească clasa stăpânitoare se împarte în două categorii: marii feudali denumiți vlastelini, sau vlasteli, și mica boierime care purta denumirea de cnej, care mai erau denumiți și judeci². Domnul era, suzeran, stăpân suprem al pământului țării. Acesta primea de la supuși o rentă constând în prestații în muncă și natură. Chiar și în cazul daniilor domnul își menținea dreptul asupra rentei. La început cnejii, erau stăpânii de pământ ridicați din obștile țărănești în urma procesului de stratificare socială, având îndatoriri desemnate de domni, cum am zice astăzi, prin delegarea atribuțiunilor, respectiv pentru strângerea birului, judecarea pricinilor între săteni, obligațiuni militare.

Termenul de boier era dat numai celor două categorii de stăpânitori de pământ, însă cu timpul în acest termen s-au cuprins și dregătorii domnești, denumiți „slugi”, deoarece dregătoriile au fost ocupate de boieri, care erau interesați de avantajele ce le aveau ocupând aceste funcții. Caracteristica economiei din Țara Românească în secolele XIV-XVIII este aceea a existenței unui mare număr de gospodării țărănești, răspândite pe tot cuprinsul țării și al căror pământ era lucrat de membrii obștilor țărănești, mai întâi libere, apoi dependente de feudali. În aceste gospodării pe lângă agricultură se practica intens creșterea animalelor: boi și vaci, cai, oi și porci denumiți în documentele vremii „râmători”. Creșterea vitelor mari, respectiv a boilor, era în legătură cu cultivarea pământului. Creșterea cailor constituia una din bogățiile țării noastre. În privilegiile domnești referitoare la comuna Cepari, în fruntea dărilor din produsele țării, este dijma oilor și a porcilor.

Principiile care stau la baza obștii sunt legate de întemeierea satului, care se datorează legăturilor de sânge: un moș comun, sau existența mai multor moși, fără legături de sânge între ei, respectiv doi-trei țărani, care se întovărășeau la defrișarea unei păduri, sau desțelenirea unor poieni. Aceste operații duceau la apariția unui sat nou. Urmașii acestor bătrâni constituiau un neam, care deținea în sat bunuri și drepturi bine precizate, asupra întinderii de pământ ce aparținea satului. Străinii veniți din afară și fără să fie cumpărători nu aveau drept asupra delniței. În comuna Cepari avem

¹ *Documente privind istoria României (D.I.R.)*, veacul XVI, B, Țara Românească, vol. I (1501-1525), Editura Academiei R.P.R., 1951, p. 33-1505 (7014), dec. 10; p. 138-1519 (7027) ian.-aug. 10, Pitești.

² *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova în sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971.

numeroase exemple în acest sens: Bunești, Stănești, Stămești, Zamfirești, Sendrulești, Minculești, Costăchești, Răcorești, Simionești, Budești, Țuculești. Existența terminației „ești” în denumirea cătunului și a satului este o indicație sigură a vechimii localităților enumerate mai sus. Interesele neamurilor din sat, și care le uneau, erau de natură economică, respectiv să păstreze pământul neștirbit și să defrișeze și deștelenească ogoare noi; să se achite de sarcinile fiscale față de domnie, denumite biruri, să-și îndeplinească îndatoririle de natură judiciară, adică să descopere pe răufăcătorii care au comis delict pe teritoriul obștii lor. În izvoarele vremii membrii obștii țărănești purtau denumirea de vecini, un termen de origine latină, care de asemenea atestă vechimea situației sociale. La început termenul a desemnat un membru liber al obștii țărănești, iar mai târziu pe țărani aserviți. Legea țării spunea că țăranul care prin munca lui și a familiei sale va deșteleni un loc, va deveni stăpânul aceluia loc.

Dar, în societatea feudală baza relațiilor feudale o constituie proprietatea feudalului asupra pământului. Feudalul acaparând pământul obștii țărănești ajunge să stăpânească numeroase sate, care formează domeniul său feudal. În general domeniul feudal cuprindea următoarele bunuri: stâne, livezi, vii, prisăci, mori, torcătoare de lână, piue de sumane, păduri, câmp pentru culturi agricole, fânețe, poieni și ape (râuri, iazuri, lacuri). O parte din păduri erau rezervate feudalilor pentru vânatoare și purtau denumirea de „braniști”. La curtea unui feudal erau ateliere de fierărie și prelucrarea lemnului, în care lucrau atât țărani aserviți, cât și robii, care erau țigani, sau prizonieri de război. Aici se prelucrau metalele pentru a se face unelte agricole și arme, potcoave, ustensile casnice și vase din lut. Aici existau coșcari, croitori, curelari, olari, butnari, putinari etc.

Ridicarea dijmelor, respectiv a birurilor, necesitau un sistem de administrare a feudalului și activități polițienești. Însă, asupra întregului pământ al țării domnul exercita o suzeranitate suprapusă celorlalte stăpâniri particulare.

Alături de această mare proprietate feudală exista mica gospodărie țărănească. Țăranul avea uneltele, pe care le folosea în gospodăria proprie, însă îi lipsea mijlocul cel mai important, pământul. Factorul de bază al societății feudale îl constituie legătura dintre mica gospodărie țărănească și marele domeniu feudal, care nu putea să existe fără mica gospodărie țărănească. Acapararea pământului de către feudali a determinat apariția clasei stăpânilor de pământ și clasei țăranilor dependenți.

În documentul din 1519 dat la Pitești „cinstului dregător jupanului Dragomir mare sluger” vlastelin din Cepari, s-a indicat satul Cepari primul. Acest lucru însemna că aici a fost curtea feudalului Dragomir, fiul lui Badea din Șuici și frate cu Șuica. Atât în documentul din 1505, cât și în documentul din 1519 între localitățile enumerate se indică „Pleșestii toți”, care de fapt în zilele noastre se numesc Pleașa, pe acest deal fiind și Minculeștii. Pe fiecare domeniu și de obicei alături de curte exista o biserică, sau o mănăstire, care serveau ca loc de închinare și de îngropare a feudalului și a familiei sale. Construirea bisericilor în vecinătatea curților feudalilor, în afara sentimentului real de evlavie religioasă, care a existat în evul mediu, însemna și dorința feudalilor de a folosi autoritatea bisericii pentru a ține în supunere pe țărani și a-i obliga să aibă o viață morală și curată. În documentul din 1519 apar două noțiuni a căror utilitate astăzi numai există: „prădalică” și „darea calului alb”.

Termenul de prădalică este în legătură cu concepția că moșia este un beneficiu dat de domn pentru îndeplinirea îndatoririlor militare de boier. În cazul stingerii liniei

masculine, atât a stăpânitorilor moșiilor, cât și în obștile moșnenești, ori dacă posesorii de pământ mureau fără a avea copii, domnitorul atribuia aceste proprietăți unor bărbați care rămâneau să îndeplinească obligațiile militare. Domnul putea să renunțe la acest drept și acest lucru se consemna expres „prădalică să nu fie“. A existat privilegiul masculinității, în sensul că băieții moșteneau moșia, iar fetele trebuiau să se mulțumească cu zestrea în avere mișcătoare. Raportul de vasalitate între domn și boier se consemna în documente prin „darea calului alb“ domnul conferind dreptul de folosință a moșiei de către boier în schimbul îndeplinirii obligațiilor militare, fiecare bărbat fiind obligat să-și apere „ocina“, cu arma în mână.

În fondul de documente al familiei Brătianu - Dosar 2/45-b, filele 49-50, în care există o copie din 1743 a unui hrisov, în care i se conferea lui Stanciu - logofătul din Cepari, domeniul feudal se arătau hotarele acestuia: „Aprilie 1627 Alexandru (IV - Coconul n.n.) fiul lui Radu (IX - n.n.) întărește lui Stanciu logofăt de Cepari satele: Ceparii, Bârsești, Tigveni, Valea Babii și Surpații, astfel: Ceparii pe semnele: hotarul Bunești, hotarul Urluieștilor, pârâul Oii, vârful Gudiului, Bolovan, pârâul Cernătelului, lacul pârâului Fântânii, pârâul Glodului, pârâul Urluieștilor, apa Topologului, seliștea Bârseștilor, Toplița, valea Trestii, Calea Oii, pârâul Sângerilor, valea Verneștilor, Tudoria, hotarul Niculeștilor, muchia Tihai, valea Stânii, malul Giurschii, hotarul Rudenilor, pârâul Orezului, groapa Smeului, hotarul Cărpenișului, valea Corbului, Roata Fântânii, apoi din nou hotarul Buneștilor, Bârsești pe semnele etc. O mare parte a denumirilor, din urmă cu peste 370 de ani, au fost menținute până în zilele noastre. Stanciu-logofăt din Cepari este indicat de către Brătieni ca fiind moșul lor direct.

Economia rurală din secolele XIV-XVIII din țările române s-a caracterizat prin îmbinarea creșterii animalelor cu economia agrară, formând un tot unitar, însă producția animalieră a prevalat. Păstoritul oilor era legat de transhumanță, iar pășunatul vitelor mari era legat de pășunile satelor și de pădure. Transhumanța înseamnă o mișcare periodică a oilor de la șes la munte și de la munte la șes. De obicei la 23 aprilie de Sf. Gheorghe, turmele de oi urcau la munte, iar la 26 octombrie, de Sf. Dumitru se coborau oile și o parte iernau la bălțile Dunării, unde se afla iarbă care se păstra sub zăpadă. Producția de lână pentru îmbrăcăminte și producția de brânză de oi constituiau activități economice însemnate ale obștilor țărănești.

Obștile țărănești din regiunea dealurilor și de sub munte, aveau munții lor, iar la pășunile de munte, care nu erau stăpânite de obști, se plătea chirie. Dijma percepută consta în: cașuri, curele de legat opincile, seu pentru săpun etc. Ca și astăzi strângerea fânului pentru iarnă era o ocupație de primă însemnătate, iar obligația cositului fânului pentru domnie, era o muncă prestată de obștea țărănească, pentru asigurarea rezervelor de iarnă pentru hrana vitelor domnești. Creșterea porcilor este în legătură cu pădurile de stejar și fag furnizoare de ghindă și jir. Domnitorul lua a zecea parte din purceii care se nașteau într-un an. Prepararea slăninilor pentru consumul intern și la export era una din principalele ocupații ale industriei casnice.

Alături de creșterea animalelor albinăritul era o ramură importantă a vieții economice. Albinele se țineau în stupi din trunchiuri de copaci sau știubeie din nuiele împletite, lipite cu lut, în prisăci. Prisăcile cu stupi se țineau în pădure, iar zeciuiala de stupi era una din cele mai vechi dări către domn, pentru că mierea era principalul îndulcitor și energizant, iar ceara era materialul pentru iluminat.

Este știut faptul că hrana populației la sate nu consta în pâine de grâu și carne, cât mai ales din mămligă de mei, lapte, brânză, fructe și iarna pește, slănină de porc, cu ceapă, verdețuri și legume. Urzicile, ștevia și loboda au fost la fel ca astăzi mult folosite vara, iar varza, napii, ridichile, linte, mazăre și bob erau folosite iarna. Porumbul și cartofii au început să fie cultivați abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când de fapt obștile țărănești erau complet desființate, în devălmășie rămânând doar stăpânirea izlazurilor de pășunat și a munților.

Acapararea satelor țăranilor liberi de către marele domeniu feudal prin înghițirea treptat a pământului obștii țărănești s-a efectuat pe cale economică și extraeconomică și a condus la aservirea țăranului liber față de stăpânul pământului. Membrii obștii țărănești în noua lor situație de țărani aserviți aveau anumite îndatoriri față de stăpânii lor. Pentru stăpânul de pământ țăranii așezați în hotarele domeniului său reprezentau brațe de muncă fără de care nu putea pune în valoare pământul pe care îl stăpânea. Țăranii dependenți datorau clacă și dijmă din produsele naturale, iar față de domnie biruri.

În decursul secolelor XIV-XVIII, caracterul domeniului feudal nu a rămas același. Dacă la început stăpânii satelor se mulțumeau în special cu perceperea dijmii de la țărani pentru satisfacerea nevoilor feudalului și a curții sale, începând cu secolul al XVI-lea domeniul feudal va reprezenta, nu numai o unitate economică, dar și una administrativă. În viața economică a domeniului feudal s-au petrecut schimbări de asemenea natură care au condus la producerea de mărfuri nu numai pentru satisfacerea nevoilor proprii, dar și pentru piață, boierii devenind negustori de vite și de cereale. Acest lucru s-a datorat atât vechiului sistem al dijmii, cât și prin exploatarea directă a domeniului prin munca țăranilor aserviți. Ultimele două secole au însemnat o schimbare importantă în situația țăranimii: țăranii în cea mai mare parte rămân fără ocine și legați de glie.

Transilvania a fost un uriaș rezervor de viață românească clocotitoare, care sub presiunea dușmanilor interni s-a revărsat în afara granițelor, orientându-se, mai cu seamă spre sud și răsărit, unde au întâlnit pe frații din cele două principate române.

În Transilvania mulți din români, care fuseseră liberi, proprietari de pământ și oameni cu drepturi străvechi, datorită asupririi atât economice, cât și a persecuțiilor religioase fiind considerați eretici și schismatici, încercau să-și scuture jugul prin răscoale de tot felul. Este vorba de răscoala de la 1437 de la Bobâlna și marea răscoală din 1514 a secuului Gheorghe Doja. Ticăloșiile și imoralitatea revoltătoare la care se dedau nobilii maghiari este evidențiată și de acel drept numit „jus primae noctes” care a fost, practicat în Transilvania până în secolul al XVIII-lea. Viața aceasta chinuită, plină de nedreptăți, supusă tuturor exploataților și despuierilor de libertăți, de drepturi și de pământ, supusă bunului plac și capriciilor nobilimii maghiare, a dus inevitabil la emigrarea parțială a iobagilor români de pe pământul strămoșesc.

Principatele române aveau o populație relativ mai redusă proporțional cu teritoriul lor întins și foarte bogat. Populația era micșorată de multe războaie cu dușmanii externi, de ciumă și alte nenorociri. Acele locuri părăsite se numeau seliști, sau siliști, termen întâlnit în documentele de atestare ale comunei și localităților din Cepari, de la 1505 și 1519. Voievozii, boierii și mănăstirile, îi primeau bine pe românii ungureni, îi adăposteau în locuri bune și le acordau scutiri mulțumitoare. Însuși domnul prin boieri de încredere îi atrăgeau în țară pe locuitorii din Transilvania „fie ce limbă

vor fi³, pe care îi scuteau pe timp de șase ani de dajdie și de zloți și de lei și de taleri și de galbeni de casă și de iliși și de sulgiu și de unt și de carne... nici lucrul domniei mele nu va lucra³.

După asasinarea lui Minai Viteazul la Turda la 1601, s-a dezlănțuit o persecuție nemiloasă contra românilor de orice categorie: iobagi preoți, călugări, nobili, determinând ca sute și mii de români transilvăneni să-și părăsească casa și părinții pentru totdeauna. Cu toate că s-au luat măsuri aspre de pază a drumurilor, potecilor și a pasurilor ce duceau spre Carpați și spre cele două principate române, emigrarea s-a intensificat și nimeni nu a putut-o zăgăzui.

În cursul veacului al XVIII-lea mari evenimente s-au întâmplat în Transilvania, economic, religios, social și național, încât mii și zeci de mii de români n-au găsit altă mântuire decât trecerea lor în țările române. Fenomenul se datorează intrării Transilvaniei sub dominație austriacă, ceea ce a intensificat și mai mult asuprirea românilor. O serie de evenimente ca: ocuparea Transilvaniei de către Austria; răscoala lui Francisc Rákóczy al II-lea (1703-1711); atragerea românilor la unire cu Roma; mișcarea religioasă a călugărului Sofronie (1759-1761); interzicerea așezării în orașe a românilor; admiterea în regimentele grănicerești a românilor cu condiția catolicizării; răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan (1784); reforme regale cu privire la ușurarea sarcinilor iobagilor români neexecutate de nobilii maghiari, sunt tot atâtea etape, care au condus la creșterea fenomenului de emigrare a românilor.

Măsurile luate de domnul țărilor române Constantin Mavrocordat, care a domnit în ambele principate, de a desființa șerbia, i-au motivat pe românii din Transilvania să emigreze din satele lor. Este cea dintâi reformă de acest fel din Europa, în Moldova șerbia s-a desființat în anul 1746, iar în Țara Românească la 1749. Domnitorul Constantin Mavrocordat a fixat zilele de lucru pe an 12 în Țara Românească și la 24 zile pe an în Moldova, față de Transilvania unde erau 3-4 zile/săptămână, iar în unele comitate chiar 5-6 zile/săptămână, respectiv 156-200 zile anual⁴.

Sub stăpânire austriacă (1718-1739) populația Olteniei s-a triplat prin refugiații veniți din Transilvania deoarece zilele de clacă erau de 52 zile pe an, față de circa 175 zile pe an în Transilvania⁵. În legătură cu acest fenomen o publicație maghiară evidențiază faptul că conscripția, din 1721 constata în Oltenia 13.245 familii, cea din 1731 - 33.346 familii, iar cea din 1735 dă 40.000 familii⁶.

Nobilii maghiari din Transilvania susțineau că familiile iobăgești sunt tot așa proprietatea lor ca și vitele domestice pe care le înjugă, le înhamă, oricând au chef.

Mișcarea religioasă a călugărului Sofronie (1759-1761) în Transilvania, de altfel pașnică, s-a transformat într-o mișcare de renaștere națională a românilor, care a fost cu brutalitate înăbușită de generalul Buccov, care a distrus toate mănăstirile ortodoxe din Transilvania și i-a silit pe călugări să fugă în țările române. Cu Sofronie

³ Nicolae Iorga, *Studii și documente*, VI, nr. 80, București, 1904, p. 85.

⁴ I. Minea, *Reforma lui Constantin Vodă Mavrocordat*, în „Cercetări istorice”, II-III, Iași, 1927, p. 97-248.

⁵ Academia R.P.R., *Istoria României*, III, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 442.

⁶ Századok, *Budapesta*, 1900, p. 144.

au trecut Carpații o mulțime de ortodocși⁷. Crimele generalului Buccov au înfuriat și mai mult pe români.

Viitorul împărat al Austriei, Iosif, fiul Mariei Tereza, la 1773 a străbătut toată Transilvania și cele văzute și auzite de el le-a comunicat într-un raport Consiliului de Stat de la Viena, din care Nicolae Iorga reproduce următoarele: „Acești săraci supuși români, care sunt fără îndoială cei mai vechi și mai numeroși locuitori ai Transilvaniei, aceștia sunt maltratați de fiecare, ori dacă este ungur, ori dacă este sas, fiind copleșiți de toate nedreptățile, așa încât, într-adevăr, soarta lor, când se uită cineva bine, este vrednică de toată mila și este de mirare că totuși așa de mulți dintre oamenii aceștia există acolo și n-au fugit (din Transilvania - nota red.) cu toții. Nu mă mir că pământurile lor sunt lucrate prost, dar cum poate să fie altfel când omul de pe o zi pe alta nu este sigur de stăpânirea pământului și când în fiecare zi și în fiecare ceas el poate să fie la munca stăpânului său? Nu este de mirare că în astfel de împrejurări el se grăbește să facă ce poate pe acest ogor rău lucrat. Națiunea este, de altminteri, cu adevărat isteasă și nestatornicia ei vine desigur din nenorocirea pe care o suferă. Că ea se ocupă mai mult de cultivarea vitelor aceasta se explică prin singura perspectivă de libertate pe care o are de a fugi mai repede. Părăsește cineva mai curând turma decât ogorul pe care l-a lucrat”⁸.

În Țările Române emigranții din Transilvania se bucurau de ocrotire și înlesniri, deosebite, astfel că numai foarte rar vedem români care să treacă în Transilvania dintre cei imigrați.

Răscoala din toamna anului 1784 a lui Horea a fost o încercare disperată a românilor ungureni de a scutura jugul iobăgiei. Răscoala s-a terminat cu biruința nobililor, dar a zguduit din temelie orânduirea feudală din Transilvania și a dat o conștiință românilor asupra justeței revendicărilor lor sociale și naționale. Urmările răscoalei au fost de o cruzime de neimaginat: torturi, ucideri, bătăi și deportări. După răscoală s-au revărsat în țările române valuri de emigranți, care au întemeiat sate cu denumirea de „ungureni”.

În județul Argeș sunt 13 sate, care și-au păstrat numele de Ungureni, dar avem atestarea documentară a colonizării a 46 de sate. Pe valea Topologului practic toate localitățile au fost colonizate, însă numai Ceparii au păstrat denumirile de „Pământeni” și „Ungureni”.

Deși după anul 1800 au mai stagnat câțiva ani emigrările, ele au crescut din nou între 1812 și 1818⁹.

Ungurenii, reușind să învingă toate obstacolele pe care le ridicau trecerile munților Carpați, s-au așezat pe diferite moșii domnești, boierești, ori mănăstirești din țările române. Condițiile lor de viață erau mult mai bune ca în satele din care plecaseră, oricâte neplăceri întâmpinau la început, inerente schimbării mediului de viață. Românii ungureni, trecuți în țările române n-aveau dreptul să cumpere „pământ statornic”, conform legilor vechi ale obștilor țărănești. Ei, de asemenea, nu puteau arenda moșii. Însă aici primeau de lucru în toate ramurile economiei și au putut urca prin cinste,

⁷ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în sec. XIII-XX*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 120.

⁸ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, III, 1903, p. 513-514.

⁹ Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 215-218; 250-258.

muncă și pricepere, toate treptele sociale, până la cea mai înaltă. Situația superioară de trai din Țara Românească i-au determinat și pe țărani transilvăneni să emigreze în masă în Țara Românească, de fapt aceștia constituind peste 99% din populația emigrată. În coloniile compacte ungureni și-au păstrat obiceiurile strămoșești, graiul și costumul popular, ca de exemplu în localitatea Corbi, însă în cea mai mare parte au fost asimilați de către pământeni.

Poetul George Topârceanu (20.03.1886 - 07.05.1937) a descris în *Balada morții* tragedia unui ungurean și acțiunea a plasat-o pe valea Topologuii. Dacă avem în vedere Balada popii din Rudeni scrisă de acesta, locul tragediei ar putea fi zona Ceparilor.

În secolele XIV-XVIII au fost însă și vremuri grele pentru Țările Române și nu numai pentru ele, ci pentru toate popoarele din Peninsula Balcanică. Astfel, în secolul al XIV-lea a început pătrunderea turcilor în Europa, iar în secolul al XV-lea a continuat expansiunea otomană la Dunăre, în anul 1453 fiind cucerit și Constantinopolul. În acest secol au fost strălucite victorii ale românilor conduși de Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare asupra turcilor, însă puternicul Imperiu Otoman forța linia Dunării și turcii începuseră să înconjoare Țările Române printr-un sistem de pașalâcuri și raiale, obligându-le la supunere. Pașalâcul era o unitate teritorială mare, o regiune, sau o provincie dintr-o țară, în unele cazuri chiar o țară întreagă, așa cum s-a întâmplat cu Serbia la 1389. Până în secolul al XVI-lea toate cuceririle turcești din Europa erau cuprinse într-o singură unitate administrativă numită Rumelia, care era un Eialat, sau, cu un termen mai nou, pașalâc. Această unitate era împărțită în districte numite sângeace, conduse de un sangeac-bei care se subordona conducătorului pașalâcului, beglerbeiu (pașă de Rumelia). În coasta Țării Românești erau raialele Turnu și Giurgiu. La 1521 otomanii reușesc să ocupe Belgradul, deschizându-și drum spre inima Ungariei. La 1526 are loc vestita bătălie de la Mohaci, în urma căreia Ungaria este înfrântă. Dezastrul militar de la Mohaci a venit în mod firesc ca o consecință a răscoalei lui Gheorghe Doja din 1514. În 1552 s-a înființat un alt pașalâc, la Timișoara și raialele: Belgrad (1521), Bender (1538), Brăila (1540) și Silistra (1552) astfel încât Țările Române au fost înconjurate de otomani. Turcii nu au transformat Țările Române în raiale și pașalâcuri și au fost lăsate să se administreze singure, deoarece sistemul de administrație românesc era superior celui otoman, iar prin poziția lor strategică și prin cunoscutele lor bogății Țările Române trebuiau să joace un rol însemnat în aprovizionarea Imperiului Otoman.

După Mohaci voievodatul Transilvaniei s-a declarat vasal și tributar turcilor. În secolul al XVI-lea în Țările Române marea boierime a continuat să deposedeze țărâtimea liberă de pământ și să o aservească. Marea boierime care s-a format pactiza cu turcii și a slăbit potențialul de luptă antiotoman, dând posibilitate sultanului să se amestece direct în numirea domnitorilor români, preferând întotdeauna pe cei care plăteau mai bine. Clasa stăpânitoare se împărțea în două categorii: marii feudali, denumiți vlastelini, care aveau în serviciul lor clienți militari, cetele lor militare proprii; a doua categorie este alcătuită din mica boierime, denumită „țară“, constituită din cneji, care ulterior au purtat denumirea de moșneni, fiind țărani liberi și posesori de pământ. Puterea voievodului se sprijinea pe aceștia.

Pe domeniile boierești și mănăstirești în secolele XVI-XVIII se stabileau emigranții din Transilvania. Stăpânitorii acestor domenii erau interesați în popularea

domeniilor feudale deoarece țăranii aserviți aduceau venituri importante atât prin dijme, cât și prin exploatarea directă a rezervei feudale.

În secolul al XVII-lea au fost vândute 85% din satele din Țara Românească, deoarece țăranii loviți de tot felul de calamități, ca foametea, plata haraciului, invaziile tătarăști și turcești, sunt nevoiți să își vândă pământul, delnița strămoșească. Feudalii din secolul al XVII-lea profitând de greutățile economice ale țăranilor au ajuns să stăpânească zeci de sate. Țăranii luptau împotriva marilor feudali prin fuga de pe domeniul feudal, satele rămânând pustii. În acele vremuri satele aveau în mare majoritate locuințe de tip bordeie în pământ, ori la suprafață case din lemn și paieantă. Ori, risipirea țăranilor de pe domeniul feudal însemna de fapt ruină pentru feudal, care era interesat în repopularea acelor ținuturi devenite „seliști”.

Dijmele aduceau tot felul de produse naturale: cereale, carne, vin, miere, ceară de albine și altele. Scutirea de la plata acestora față de domnie nu-i dispensa pe locuitorii satelor de plata birului și de munci obligatorii, denumite clacă. Claca deosebea situația unui țăran din sate cu stăpân, adică de țăranul aservit, denumit rumân, de aceea a țăranilor din satele libere, denumiți moșneni.

Față de condițiile în care trăiau țăranii din Transilvania după ocuparea Ungariei de otomani și ulterior de către austrieci, în Țara Românească existau raporturi legiferate între stăpâni și țărani și condiții omenești de trai. Domnul avea un catastif pe țară și pe ținuturi, putând stabili cu ușurință impozitul și dacă acest bir era suportabil contribuabilului. Unele suplimente purtau denumirea de năpăști. Pe același sistem de întocmire de catastifuri de cisle se bazează și sistemul de impunere în secolul al XVIII-lea. Cisla se plătea pe bucate și „cum va scrie îndreptierii”, iar unitatea tip de impunere a căpătat denumirea de dajde. În catastife „țara s-a scris pe nume și numele de dajde se stabilesc la sama răbojilor”, cum s-a consemnat în hrisoave. Odată stabilit numărul de nume, sau de biruri, câte trebuie să le plătească un sat, el rămâne obligatoriu, până la o nouă creștere pe răboj, când impunerea se poate schimba și morții pot fi scoși din catastif. Pentru oamenii care fugeau din sate, între două conscripții fiscale, plătea tot satul cisle, motiv pentru care, în cele mai multe situații, satul întreg se bejăna. În hrisoave întâlnim fel și fel de întâmplări. Părăsirea țării era considerată „hiclenie” și dacă unii țărani nu prezentau un pericol pentru domnie când se bejăneau în Țara Turcească, alți pibegi reprezentau o amenințare deoarece se grupau sub conducerea unui pretendent la domnie și în afara de pierderea capului era confiscată și averea hiclenilor.

Am prezentat condițiile din Țara Românească din secolele XIV-XVIII, pentru a evidenția elementele care au motivat imigrarea ungurenilor în satele comunei Cepari. Fără îndoială că jugul turcesc era mult mai ușor, fiind considerat „jug de lemn” față de jugul de fier al austriecilor și al nobilimii maghiare din Transilvania.

Singura realitate permanentă a fost țăranul, așa cum arăta Liviu Rebreanu și din contopirea culturii pământenilor cu cea a ungurenilor s-a perpetuat ființa etnică a poporului român, țăranimea având o contribuție inestimabilă la conservarea și perpetuarea ființei etnice a poporului român. Din cele mai vechi timpuri, între poporul român și pământul pe care s-a format, a trăit, a muncit, a trudit și l-a apărât cu prețul vieții, a existat o legătură organică. Țăranul român nu a părăsit niciodată pământul strămoșesc, nu l-a înstrăinat, l-a cultivat cu grijă și atenție și l-a apărât cu dârzenie împotriva celor care au râvnit la el. Când s-au abătut marile urgii asupra țării oamenii

bogați au părăsit ușor țara în restriște și cu aurul lor, în alte părți din alte țări și-au continuat viața. Țăranii români n-aveau unde să-și mute sărăcia, pentru că smuls de pe ogorul lor erau osândiți să piară. Pentru țăranul român pământul natal este ca o ființă vie și este însuși rostul lui de a fi. Temelia națiunii este țăranul și temelia țăranului este pământul.

Țara Românească, Moldova și Transilvania nu au putut fi transformate în pașalâcuri și Poarta a recunoscut puterea suverană a domnitorilor, dreptul Țărilor Române de a se cărmui liber, după legi și întocmiri proprii, fiind obligate doar la plata către sultan a unor sume de bani, sub forma tributului. Pe baza tratatelor cu turcii denumite „Capitulații” Țările Române și-au păstrat autonomia în raporturile de tip feudal, iar asupra țăranilor a fost mai mică sub suzeranitatea turcilor.

În secolul al XVIII-lea localitatea Urluiești a intrat în stăpânirea mănăstirii Găiseni, împreună cu satele Surpați și Valea Babei. Mănăstirea Găiseni este pe râul Sabar în județul Dâmbovița, la circa 8 km de localitatea Bolintinul din Vale. A fost fondată în anul 1553 de Marele Ban Stroie, fiul marelui-vornic Dobre din familia boierilor Florești, al căror trunchi a fost boierul Drăghici († 1604) de la Mărgineni în județul Prahova. Drăghici se înrudea cu Basarabii și urmașii lui au fost boierii: Filipești, Florești și Cornățeni. boieri care s-au înrudit cu familiile domnitoare Ghica, Șuțu, Bibescu și Știrbei. Boierului Drăghici i se mai spunea Drăghici Vintilescu din Florești. Fiul lui a fost Vintilă Florescu mare-vornic, cumnat cu Radu Craiovescu. La mănăstirea Găiseni, denumită și Strâmbu, au fost înmormântați „el și soția lui și fiii lui și toate rudele lor”. Reamintim că Ivașco Ceparul, fiul lui Stanciu și al Dobrei, a fost căsătorit cu Slamna, fiica lui Dumitrașcu Filipescu mare-stolnic¹⁰.

Satul Morăști din comuna Ceparî din sat moșnenesc a fost rumânit de Pârvul logofătul în zilele lui Mihai Viteazul, așa cum rezultă din documentul din acea vreme¹¹ în care se spune că Mihai Viteazul a judecat mai multe plângeri ale țăranilor veniți tocmai din Țara Românească la Alba Iulia: satul Morăști - care se plâng că „nu s-au vândut de a lor bunăvoie, ci le-a lepădat Pârvul logofătul asprii cu sila”. Unii moșneni luptau să-și păstreze statutul de oameni liberi, alții din contră s-au vândut cu ocinele lor feudale și mănăstirilor, devenind țărani aserviți, numiți rumâni. În fine, așa cum a fost cazul satului Morăști, unele obști libere de țărani au fost cotate de către feudali.

Localitățile Ceparî - Pământeni și Ceparî - Ungureni, erau dinaintea de 1500 sate aservite feudalelor, la fel ca și Șendrulești, Pleșești și satele construite în seliștile menționate în hrisovul de la 1519: Neagra - care este actuala localitate Valea Măgurei; Seliștea Mare - care este actuala „linia Ceparilor”, Seliștea Mică, zonă pe care noi am identificat-o ca fiind la hotarul cu Bârsești și seliștea Toderești nume care apare în documentul de la Matei Basarab, dat lui Ivașco Ceparul, fiul lui Stanciu logofătul, la anul 1645 - la descrierea hotarelor, între Valea Verneștilor și hotarul Niculeștilor, respectiv înspre Calea Oii în partea de nord a Ceparilor.

Din cercetarea actelor privitoare la regimul fiscal în satele de colonizare din Țara Românească în veacul al XVII-lea a rezultat că în satele de colonizare era un regim diferit în ceea ce privește cele trei forme ale rentei feudale: renta în bani va

¹⁰ N. Stoicescu, *Dicționar al Marilor Dregători din Țara Românească și Moldova*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1971, p. 200.

¹¹ *D.I.R.*, B, XVII, vol. 6, p. 370.

precumpăni și va da țăranilor coloniști o mai mare independență în gospodărie. Acest fapt face ca abuzurile cunoscute în satele de pământeni, din partea slujitorilor boierești și domnești să nu mai fie întâlnite în aceeași măsură în satele de colonizare¹².

Din comuna Cepari singura localitate care la începutul sec. XX era constituită în mare majoritate din țăranii moșneni este Cărpeniș. Explicația este complexă. Regiunile moșnenești reprezintă așezări cu populația stabilită de veacuri în zone mai la adăpost de jefuitorii străini: maghiari, turci, sau tătari și în aceste zone obștiile țărenești s-au menținut libere până în epoca modernă. Deosebirea dintre țăranii moșneni și rumâni consta în aceea că rumânii prestau clacă, dar birul îl plăteau și unii și ceilalți. Rumânii plăteau însă un bir mai mic decât moșnenii, motiv pentru care în secolul al XVIII-lea mulți moșneni împreună cu ocinele lor, s-au vândut feudalilor și mănăstirilor. Dovada că localitatea Cărpeniș a fost sat moșnenesc este dată de faptul că dintre toate localitățile actualei comune Cepari cu biserici, este singura care nu a fost împroprietărită cu 17 pogoane în anul 1864. Am evidențiat faptul că pe moșiile feudalilor în veacurile XVI-XVIII, țăranii se bucurau de o oarecare independență personală. Țăranii nu erau lipsiți de pământ și nici stăpânii moșiilor nu-i puteau reține cu forța. Cei care voiau să părăsească un sat, respectiv o obște țărenească, trebuia să fi plătit contribuția la bir, respectiv cota parte din cislă, cisla fiind „impozitul” colectiv, pe care trebuia să-l plătească domniei satul. Plata cislei se făcea în bani și, rareori, și în natură. Țăranii dependenți, prestau un număr determinat de zile de clacă, acest număr ajungând la începutul secolului al XIX-lea la 29 zile pe an. Prin faptul că țăranii au stat pe moșii și obștiile țărenești au avut anumite reguli bine stabilite - așa numita Lege Românească - țăranii au căpătat niște drepturi față de proprietari, drepturi concretizate în Legi și obiceiuri. În veacurile trecute, până în secolul al XIX-lea, mai precis până în 1864, proprietatea a avut alt caracter, decât cel ce are astăzi. Proprietarul de azi este stăpân absolut al bunului său, de care dispune cum voiește, în limitele legilor actuale. Până la 1864 asupra întregii moșii stăpânul feudal era proprietar. Pe acea moșie erau locuitorii țăranii dependenți, denumiți rumâni, pe care acela nu-i puteau alunga. Țăranii dependenți dispuneau de case, grădini, livezi, vii, locuri de arătură și în devălmășie dispuneau de locuri de pășunat, pădure și ape, stăpânul moșiei nu-i putea deposeda de acestea. Moșia era știrbită prin drepturile țăranilor de uzufruct, de servitute și de amfiteoză. Amfiteoza reprezenta un contract al țăranilor, pe termen lung mai concret nedeterminat în timp cu drept de ipotecă pe proprietatea arendată. Exista deci proprietatea feudalului și mica proprietate a țăranului pe moșia feudalului. Delimitarea între cele două proprietăți capătă mai multă putere în fapt când Alexandru Moruzzi în anul 1804 stabilește locuitorilor aserviți, pentru hrană și fânețe trei părți de moșie, rezervând proprietarului a patra parte. Delimitarea este confirmată de Ioniță Sturza, care printr-un hrisov alocă rumânilor 66,6% din moșia proprietarului și stăpânului 33,4% proprietate absolută și folosință a moșiei.

Regulamentul Organic întărește situația separării celor două proprietăți dând în folosință rumânilor, fiecăruia în parte, un anumit număr de pogoane teren arabil și de fânețe. Prețul acestui târg l-a constituit gratuitatea clăcii, fapt care a făcut ca partea proprietarului moșiei să fie lucrată în întregime de către țăranii rumâni. Boierii au

¹² Matei D. Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova*, Bibliografie istorică, XXXVII, Editura Academiei, București, 1973, p. 120.

crezut că au un drept nelimitat asupra gratuității muncii țăranilor, fapt ce a făcut ca să crească claca de la 12 la 24 și în unele locuri la 29 zile/an. Situația țăranilor rumâni s-a înrăutățit deoarece erau nevoiți să dea următoarele redevențe: dijmă, care reprezenta 1/10 din toate produsele obținute de țărani; să facă muncă pe moșia proprietarului 12-29 zile/an, sau să-și răscumpere zilele de clacă plătind în bani munca; să facă clacă domnească reparând iazuri, moara, coșarele și hambarele proprietarului și să aducă două care de lemne feudalului.

La sfârșitul anului proprietarul se alegea cu o parte din recolta țăranului rumân primită ca dijmă, cu toată recolta sa realizată de rumâni prin clacă și cu toate acareturile reparate și în bună stare menținute de către țărani.

Preoții și diaconii, datorită poziției sociale de oameni liberi în satele de rumâni, au avut alt regim, similar boierilor, fiind scutiți de plata birului și prestarea clăcii. Numărul familiilor din localitățile comunei Cepari la începutul secolului al XIX-lea a fost estimat pe baza catagrafiilor Eparhiei Argeșului astfel: Cârpeniș - 130; Morăști - 38; Ceparii-Pământeni - 80; Ceparii Ungureni - 65; Urluiești - 105; Zamfărești - 16; Șendrulești - 30; Valea Măgurei - 12.

Statistica moșnenilor arată lămurit că încă de la începutul veacului nostru o mare majoritate de sate moșnenești erau așezate pe o zonă lungă și strâmtă, de la apus la răsărit, în fostele județe: Mehedinți, Gorj, Vâlcea, Olt, Argeș, Muscel, Dâmbovița, Prahova, Buzău, unde procentul satelor de moșneni, față de totalul satelor din județ, variază între 23,2% în Dâmbovița și 63,6% în Gorj, pe când în fostele județe din sudul țării procentul de sate de moșneni este de numai 0,3% și 18,7%¹³. Însă nici în satele de rumâni locuitorii nu erau 100% rumâni și de asemenea nici în satele de moșneni nu existau 100% locuitori moșneni, oameni liberi în satele aservite fiind moșneni - cu ocina lor - care nu s-au vândut feudalilor, boieri scăpătați, ostași, funcționari ai domniei, preoți, diaconi și călugări. Indiferent de categoria satelor erau scutiți de bir ostașii, familiile care aveau feciori la oaste, clerul, văduvele, bătrânii și persoanele handicapate: orbi, ciungi, alienații mintali ce purtau numele „bocșa“, bărbații cu hernie denumiți „surpați“ etc.

Din punct de vedere social satele nu mai alcătuiesc o unitate, ci se diferențiază în diferite pături sociale, din care în a doua jumătate a secolului al XIX-lea moșnenii reprezintă pătura de mijloc, care a ieșit din devălmășie și săracii satelor se aleg din cei ce-și vând munca și libertatea, devenind rumâni. Între acești oameni săraci, unii locuiesc în afara vetrei satului, în bordeie, sau în colibe, dincolo de țarina lucrată de săteni. Aceștia, probabil, nu aveau parte nici de pământul satului, la delnițe, pentru că părțile de pământ ale obștei țărănești se socoteau după numărul caselor.

Suntem convinși că pățania satului Morăști, cotropit de Pârvul logofătul, i-a făcut mai vigilenți pe țăranii din localitatea vecină, care este Cârpeniș, care și-au păstrat libertatea până în secolul al XX-lea, ca sat moșnenesc. Pârvul logofătul din vremea lui Mihai Viteazul era din neamul vlastelinului Badea din Șuiei și satul Morăști fiind situat la numai 7 km de Șuici, de care era despărțit printr-un deal de curtea vlastelinului, a fost râvnit în permanență de acești feudali. Actele din secolele XVII-XIX evidențiază numeroase cazuri în care țăranii rumâni au fost vânduți, întăriți, schimbați, liberați,

¹³ P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească din Țara Românească și Moldova*, Editura Academiei, București, p. 85.

împreună cu delnițele lor, ceea ce înseamnă cota-parte de drepturi asupra hotarului întregului teritoriu al satului. Există și un fenomen aparte, răscumpărarea rumânilor numai cu capul, fără delniță, sau invers vânzarea rumânilor numai cu capul, fără delniță și, de asemenea, vânzarea pământului fără rumânii care au lucrat acel domeniu. Acestea sunt semne ale destrămării obștiilor țărănești, al dezlipirii țăranului aservit de delnița lui ereditară¹⁴.

În data de 13/25 decembrie 1863 s-a admis în Camera Deputaților Legea pentru secularizarea averilor mănăstirești și în patrimoniul statului a intrat un sfert din teritoriul Principatelor Unite Moldo-România, respectiv 25,26%. În anul următor prin Legea rurală din 14/26 august 1864 s-a putut face împrumietărirea țăranilor clăcași, pe baza acestui patrimoniu și prin confiscarea a două treimi din toate latifundiile particularilor. Fondul de împrumietărare s-a ridicat la circa patru milioane hectare. Pe baza acestei legi un număr de 516.182 țărani au fost împrumietăriți prin răscumpărare cu 1.994.587 ha, revenind fiecărui țăran în medie 3,87 ha teren¹⁵. Țăranii rumâni (clăcași) împrumietăriți, au fost repartizați în trei categorii: Categoria I-a: frunțași - 71.912 țărani, au primit 413.201 ha; Categoria a II-a: mijlocași - 202.075 țărani, au primit 882.737 ha; Categoria a III-a: pâlmași - 134.132 țărani, au primit 384.702 ha;

De asemenea 59.721 țărani au primit sub formă de loturi de casă și grădini 85.610 ha, în total fiind împrumietăriți 647.840 rumâni cu 1.766.258 ha pământ¹⁶.

După anul 1864 s-au mai vândut din domeniile statului încă 700.000 hectare în loturi mici, ceea ce a făcut să crească patrimoniul țăranimii la circa patru milioane hectare, față de suprafața arabilă a țării, care era estimată la 7,5 milioane hectare.

Împrumietărirea țăranilor rumâni s-a făcut în funcție de zonă în medie țăranii primind între 2,5-3,5 ha; țăranii frunțași: 5-6,5 ha; țăranii mijlocași: 3,5-4,5 ha, iar pâlmașii: 1-1,5 ha. În zonele de deal, cu populație mai densă clăcașii au primit valorile minime, iar la șes sunt valorile mari. Terenurile moșnenești și răzășești erau estimate la 600.000 ha¹⁷. Bisericele din satele de rumâni (clăcași) au fost împrumietărite cu 8,5 ha¹⁸. În cazul comunei Cepari bisericele din: Morăști, Ceparii-Pământeni, Ceparii-Ungureni și Urluiești prin Legea rurală a lui Alexandru Ioan Cuza, au primit 17 pogoane (8,5 ha) fiind exceptată biserica din Cărpeniș, care fiind moșnenească a fost înzestrată de către enoriași.

Imediat după aplicarea Legii rurale din 1864 țăranii cu pământ puțin s-au văzut nevoiți să recurgă la marii proprietari de pământ, iar aceștia, pentru muncă, la țărani¹⁹. În aceste condiții s-a impus o reglementare a raportului de muncă și în anul 1866 a apărut prima lege a învoielilor agricole, denumită Legea pentru tocmelile de lucrări agricole și pentru executarea lor²⁰. Această lege prevedea ca toate tocmelile agricole să se legalizeze și înregistreze de către autoritatea comunală, iar Registrele de tocmeli agricole se încheiau anual de către primari și se verificau de subprefecți.

¹⁴ *Ibidem*, p. 265.

¹⁵ G. D. Creangă, *Proprietatea rurală în România*, București, 1907, p. XXXVII.

¹⁶ Romulus Dima, *Organizarea politică a țăranimii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 120-121.

¹⁷ G. C. Dragu, *Cestiunea țăărănească în România și noile legi agrare*, București, 1908, p. 44.

¹⁸ Mircea Păcurarii, *Istoria B.O.R.*, vol. 3, București, 1981, p. 120.

¹⁹ Ionescu-Sisești, *Politica agrară, cu privire la România*, p. 88.

²⁰ D. C. Sturdza-Scheeanu, *Acte și legiuiri privitoare la chestia țăărănească*, seria I, vol. I p. 1116-1119.

Legea tocmelilor agricole din 1866 s-a modificat în 1872, 1882 și în 1893, iar după răscoala din 1907 s-a reinnoit în 1908²¹. Cu toate progresele înregistrate de societatea românească la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, o categorie numeroasă de țărani locuiau în condiții grele: 54.772 familii în bordeie semi-îngropate; 583.307 familii în locuințe din chirpici (din lut); 296.220 familii în case din lemn și numai 74.655 familii în locuințe zidite din cărămidă. Marea majoritate a acestor locuințe aveau o singură cameră, în care trăiau laolaltă 6-8 persoane²². Ca urmare a ridicării la luptă a țăranilor în 1907 liberalii au inițiat și aplicat unele legi agrare: Noua Lege a învoielilor agricole din 1908, Legea pentru înființarea Casei Rurale, Legea pentru mărginirea dreptului de a ține în arendă moșii, Legea pentru arendarea moșiilor statului, ale instituțiilor și așezămintelor publice la asociațiile țărănești. Toate aceste legi au influențat pozitiv viața satului românesc, dar n-au rezolvat problema ca fiecare țăran să aibă în deplina sa proprietate o bucată de pământ cultivabil, ca să-și asigure o poziție materială independentă și să se ridice economic. Problema unei noi reforme agrare s-a înfăptuit după Primul Război Mondial, în anul 1921.

Legile rurale de împrumut și de împrumut a țăranilor după Primul Război Mondial au constituit o preocupare prioritară a regelui Ferdinand²³.

Legea rurală de la 1864 dădea fiecărui țăran din Țara Românească următoarele întinderi de pământ arabil²⁴: săteanului fruntaș cu patru boi și o vacă - 11 pogoane; săteanului mijlocaș cu doi boi și o vacă - șapte pogoane și 19 prăjini; săteanului cu o vacă și celui cu brațele - patru pogoane. Legea prevedea că „suma locurilor rămase în deplina stăpânire a săteanului nu va fi mai mare de 2/3 ale unei moșii. Pădurile nu intră în această socoteală”, iar sătenii cărora nu li se poate împlini întinderea locurilor legiuite, precum și însurăților ce nu vor avea locuri „vor avea facultatea a se strămuta pe moșiile Statului cele mai apropiate²⁵. Prin această lege țăranul scapă de toate sarcinile feudale și a devenit proprietar absolut al pământului său. El însă a fost obligat ca timp de 15 ani să plătească despăgubiri anuale astfel: fruntașul - 133 lei (11 galbeni/an); mijlocașul - 100,24 lei (circa 8 galbeni/an); cel cu mâinile - 71,20 lei (circa 6 galbeni/an). Legea prevedea că nu se vor înstrăina, nici ipoteca proprietatea dobândită prin împrumut, a sătenilor, sau a moștenitorilor lor, nici prin testament, nici prin acte între vii, în termen de 30 ani, prevederea fiind prelungită în anul 1884 pentru anul 1916.

Reforma din 1864 a servit moșierilor, pentru că aceștia au fost despăgubiți cu triplul prețului pământului în 15 ani și în plus au dobândit dreptul absolut pe 1/3 din moșii. În anul 1864 prețul unui pogon de pământ arabil era 58,75 lei (circa 5 galbeni).

Nu avem dovezi că în anul 1907 țăranii din localitățile comunei Cepari s-au răsculat. Cauzele adevărate ale acestor răscoale sunt: nedreptățile săvârșite țăranimii de vechea clasă stăpânitoare; nedreptățile săvârșite de la 1864 de noua clasă stăpânitoare, prin legile de învoielii agricole de la 1866, 1872, 1882 și 1893; mizeria în care trăia

²¹ *Marea răscoală din 1907*, Editura Academiei, București, 1967, p. 801-804

²² Romulus Dima, *Organizarea politică a țăranimii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 133.

²³ Decretul-Lege Duca nr. 3697/15.12.1918; Legea pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea, publicată în Monitorul Oficial nr. 82/17.07.1921.

²⁴ Legea rurală Alexandru Ioan Cuza de la 1864 - art. I.

²⁵ *Ibidem* art. 6 și art. 54.

țăranimea, care oricât ar fi muncit de mult nu putea agonisi minimum de existență necesar întreținerii ei și a familiei.

În anul 1905 existau în România 62.740 familii de țărani, care posedau maximum un pogon teren arabil; 146.667 care posedau maxim patru pogoane și 130.634 familii de țărani care posedau maxim șase pogoane²⁶.

Rezultatele legii din 1864 și a legilor din anii următori de vânzare a pământului Statului, sunt următoarele²⁷:

A. Loturi sub 10 ha: prin Legea rurală din 1864 s-au atribuit la 467.840 de clăcași - 1.766.258 ha; însurăței în anii 1878-79 la 48.342 însurăței - 228.329 ha; în anul 1881 s-au vândut la 4.970 țărani - 23.070 ha; în anul 1889 s-au vândut la 105.165 țărani - 526.233 ha; total: 626.317 țărani - 2.533.890 ha.

B. Loturi mai mari de 10 ha din moșiile Statului: prin Legea din 1881 s-au vândut la 1.716 țărani - 18.228 ha; prin Legea din 1889 s-au vândut la 1.549 țărani - 20.361 ha; total: 3.265 țărani - 38.589 ha.

În perioada 1881-1889 prețul unui pogon de pământ arabil în Muntenia era de 80 lei (circa 6 galbeni).

În anul 1917 într-un proiect de Lege și expunerea de motive ce l-a însoțit²⁸ Prof. N. Basilescu a făcut propuneri concrete privind modificarea art. 19 din Constituție pentru exproprierea moșiilor și împrumutarea soldaților și a țăranilor. În acest sens se arătau următoarele: După ultimul recensământ populația României în 1913 era de 7,5 milioane de locuitori, din care circa 6 milioane țărani, respectiv 1,2 milioane familii de țărani²⁹. Potrivit statisticilor oficiale din acea vreme, teritoriul României era de 13,2 milioane de hectare din care: circa opt milioane de hectare terenuri cultivabile; 2,8 milioane ha pădure; două milioane hectare terenuri neproductive; 0,4 milioane hectare pășuni. Din cele 1,2 milioane familii țărani: 176.375 familii aveau între 6 și 10 ha, totalul reprezentând 1.137.433. hectare cultivabile; circa 1,024 milioane familii aveau sub 5 ha o suprafață de 2.016.478 hectare cultivabile.

Pentru acești circa un milion familii de țărani trebuiau să se găsească circa trei milioane de hectare, pentru ca fiecare familie de țărani să posede un lot de 5 ha teren cultivabil, suprafață de teren care i-ar fi putut asigura o existență decentă.

Decretul-Lege Duca, din 1918 a dus la exproprierea numai a circa 1,65 milioane hectare de la marile latifundii care, împreună cu terenurile Statului și cele ale Domeniului Coroanei, au însumat circa 2,23 milioane hectare pentru împrumutarea. Suprafața fiind insuficientă a fost necesară o a doua expropriere, care s-a realizat prin Legea pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea, publicată în Monitorul Oficial nr. 82/17.07.1921.

Legea agrară din 1921 a stabilit pentru toate moșiile o limită maximă pe regiuni și a urmărit să nu se distrugă exploatarea agricole, pomicole și crescătoriile de vite. De asemenea a ținut cont și de faptul că un proprietar își cultivă personal moșia, sau o arendează. Această lege cuprinde două părți: I - exproprierea și II -

²⁶ G. Tașcă, *Probleme economice și financiare*, p. 389.

²⁷ Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țărani*.

²⁸ N. Basilescu, *Proiect de lege și expunere de motive, publicate în Monitorul Oficial nr. 14/28.05.1917*.

²⁹ N. Basilescu, *Dezbaterile Adunării Deputaților*, Iași, 1 iunie 1917, p. 235.

împroprietărirea. Din moșiile de până la 500 ha, care au rămas după Decretul-lege Duca, în urma exproprierilor din 1921 s-au mai scos încă 470.293 ha.

Înainte de exproprierile din 1918 și 1921, pământul cultivabil era în suprafață de 8.285.000 ha și în proporție de 53%, respectiv 4.379.773 ha se afla în posesia țăranilor, iar 47%, respectiv 3.905.227 ha, din suprafața totală arabilă a țării, erau proprietăți mai mari de 100 ha, care erau deținute de circa 4.000 latifundiați³⁰. Suprafața de 4.379.773 ha se repartiza astfel: mai puțin de 10 ha: dat țăranilor în 1864 - 1.810.000; vândut din moșiile Statului în 1864 - 513.625 ha; vândut în anul 1889 și în următorii ani până în 1916 - 526.233 ha; proprietate moșnenească, sub 10 ha - 469.142 ha. Totalul proprietății sub 10 ha: 3.319.000 ha.

Moșiile între 10 și 50 ha reprezentau - 695.953 ha; moșiile între 50 și 100 ha reprezentau - 165.000 ha; izlazuri comunale conform Legii din 1908 - 179.557 ha; loturi vândute până în 1916 - 19.568 ha; Totalul proprietăților până la 100 ha - 4.379.773 ha.

Prin cele două legi după Primul Război Mondial proprietatea mică a sporit astfel³¹: prin aplicarea primei legi din 1918 - 2.224.587 ha; Legea pășunilor comunale - 220.000 ha; cumpărări între 1916 și 1921 - 100.000 ha; Legea din 1921 - 100.000; Totalul proprietăților sub 100 ha - 7.367.809 ha.

Aceasta înseamnă că proprietatea mică, până la 10 ha, reprezintă circa 81%; proprietatea mijlocie până la 100 ha, reprezintă 11%, iar proprietatea mare peste 100 ha reprezintă circa 8%. În anul 1921 România a devenit o țară de mică cultură, față de țările vest-europene. Belgia: 18% proprietățile între 50 și 60 ha; Danemarca: 33% proprietățile între 50 și 60 ha și 18% proprietățile peste 120 ha; Franța: 16% proprietățile peste 200 ha.

Din procentul de 8% din suprafața României reprezentând proprietăți peste 100 ha, numai 5% erau proprietăți mai mari de 200 ha cultivabile. Atât pădurile, cât și suprafețele neproductive nu au intrat în aceste calcule. Problema împroprietărilor după Primul Război Mondial în România a pus capăt marilor latifundii, dar a eliminat, în mod categoric, posibilitatea efectuării unei agriculturi moderne, intensive, știut fiind faptul că aceasta se poate efectua nu pe suprafețe de teren de până la 10 ha, ci pe suprafețe cultivabile de peste 50 ha, mai precis 150-200 ha.

România a devenit singura țară din Europa unde, între cele două războaie mondiale, proprietatea mică a predominat enorm proprietatea mare. Această situație se va schimba în timpul regimului comunist după colectivizarea forțată a agriculturii, însă va reveni la situația de înainte de anul 1940 prin aplicarea Legii 18/1991.

Împroprietăririle după Primul război mondial, prezentate mai sus s-au referit la Vechiul Regat, constituit din provinciile: Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea. Fără a trata problema în amănunt prezentăm într-un mod generic, împroprietărirea țăranilor în noile teritorii ale României, după Primul război mondial: Basarabia, Bucovina, Transilvania, Crișana, Maramureș și Banat. În Basarabia Sfatul Țării a votat în data de 9 Aprilie 1918³² concomitent, unirea cu Regatul României și reforma agrară, care au fost ratificate prin Decretul-Regal nr. 3791/22.12.1918, iar după ce s-au votat în

³⁰ C. Garofild, *Expunere de motive la proiectași Legii agrare din 1921*.

³¹ Mitiță Constantinesco, *L'évolution de la propriété rurale et la réforme agraire*, p. 428 - tabele 41.

³² Constantin Kirițescu, *Războiul nostru de întregire*, p. 102-103. 106/16.05.1928.

Corpurile Legiuitoare la 10 și 11 martie 1920 s-au publicat în Monitorul Oficial nr. 258/13.03.1920. Mai târziu cu nr. 166/29.10.1920 s-a publicat în Monitorul Oficial și regulamentul de aplicare. Basarabia avea suprafața de 4.442.200 ha, din care circa 75% din total erau terenuri favorabile agriculturii. Tot în anul 1918 a revenit la Regatul României și Bucovina cu o suprafață de 1.044.458 ha, din care numai 27% era pământ cultivabil. Pentru Bucovina reforma agrară s-a votat în iulie 1921 și s-a publicat în M.O. nr. 95/30.07.2001, iar regulamentul de aplicare s-a publicat în Monitorul Oficial nr. 192 din 26 noiembrie 1921.

Unirea Transilvaniei cu Vechiul Regat s-a realizat în Adunarea Națională de la Alba Iulia, din data de 1 Decembrie 1918, consfințită prin Decretul-Regal nr. 3631/13.12.1918. Reforma agrară a fost aprobată prin Decretul-Lege nr. 3911/12.09.1919, ratificat prin Legea pentru reforma agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, care s-a promulgat la 23.07.1921 și publicat în Monitorul Oficial nr. 93/30.07.1921.

În expunerea de motive a Legii pentru clasarea cerealelor³³ raportorul acestei Legi Tancred Constantinescu prezenta situația mării și micii proprietăți în anul 1928 în România Mare, astfel:

Regiunea	Proprietăți peste 100 ha (ha)	% din total	proprietăți sub 100 ha (ha)	% din total
Vechiul Regat	697.851	8,5	7.293.149	91,5
Basarabia	352.619	6,1	3.829.731	93,9
Bucovina	42.000	8,0	478.090	92,0
Transilvania	1.153.610	15,5	6.288.302	84,5
TOTAL	2.249.480	11,2	17.889.181	88,8

Din tabelul de mai sus se vede că între cele două războaie mondiale în România Mare proprietatea mică a predominat enorm proprietatea mare, fapt ce a determinat practicarea pe aproape întreg teritoriul țării a unei agriculturi primitive, neperformantă, excepția fiind Transilvania unde procentul este dublu față de Regat, însă și aici este mic față de țările Vest-europene.

³³ Legea pentru clasarea cerealelor, publicată în Monitorul Oficial nr. 106/16.05.1928.

THE RURAL PROPERTY IN ROMANIA; IN THE VILLAGES OF
THE PARISH CEPARI, ARGEȘ COUNTY, FROM
THE MIDDLE AGES TO THE SECOND WORLD WAR EVE

Abstract

Looking at the Romanian Countries during the Middle Ages the evolution of the rural property from the peasant community of the middle ages and its disintegration when the feudal rulers put together the estates owned in a chaotic way by the villagers (the consequence being the fact that the peasants became serves) and thus 85% of the villages of Walachia were accepted by the feudal rulers at the end of the 17-th century.

The main characteristics of the structure of the peasant communities is the mutual owning of an estate, while the arable land was worked as an individual plot of the families and could have been inherited by the respective families.

Because the peasants remained on the estates and the peasant communities had clear rules included in the so called Romanian Law, the peasants gained some rights from the owners. The separation between the estates of the peasants and those of the feudal rulers was clearer beginning with 1804 when the ruler Alexandru Moruzzi established three parts of the estate for the peasants and one part for the owner, this delimitation being later confirmed by the ruler Ioniță Sturza.

The Constitutional Rules confirm this separation by giving to the peasants a certain number of acre arable land and hay field under the condition that they should performe the group work for 12-24 de days/year.

From a social viewpoint the villages did not represent a unity but they are formed by various social classes and thus the Alexandru Ioan Cuza's Rural Law from 14/26 August 1864 in order to appropriate land to the peasants who performed the respective group work a needed the confiscation of two thirds from the private great landed properties were compensated by the peasants for 15 years paying a three times higher value of the land; the landlords gained the permanent right of owning 1/3 of the estates.

The Agricultural Rule from 1921 stipulated that the little proprieties (up to 10 ha) should represent ca .81% and thus Romania became a small agricultural country in comparison to the Western European countries.